

Сачко О. В.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ДІЗНАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

PROBLEMS OF PROOF IN THE CONDUCT OF THE INQUIRY ON CRIMINAL MISCONDUCT

У статті розкриваються основні проблеми забезпечення юридичної визначеності інститутів доказового права при провадженні дізнання щодо кримінальних проступків та процесуальної форми досудового провадження в порядку дізнання.

Аналізуються концепти та новації кримінального й доказового права, особливості процесуальної форми діяльності дізнавачів щодо збирання і дослідження доказів, показані виникаючі колізії правових норм та проблеми і шляхи їх усунення.

Закріплюючи право дізнавача «знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, закон має визначити процедуру даних дій, по меншій мірі по прикладу слідчого огляду, визначити права особи, показання приладів якої фіксуються, межу предмету такої дії та передбачити, яким документом має фіксуватись така дія.

Закон має чітко назвати засоби отримання доказів та виважено регламентувати процедуру їх застосування з тим, щоб забезпечувати як отримання достовірних доказів, так і забезпечити принцип пропорційності та захист прав і свобод людини. Законодавцю мало назвати якісь нові форми отримання доказів, які можуть бути і доречними, важливо прописати в законі порядок застосування нових форм.

Ключові слова: юридична визначеність, кримінальні правопорушення, дізнання, кримінальні проступки, спрощене судочинство.

In the article are the main problems of the rule of law in the application of the latest Institute of inquiry while exercising pretrial proceedings for criminal misconduct. Analyzed the status of the Inquirer, the innovations of evidence rights and procedural forms of activity inquest on compiling and research evidence showing emerging conflicts of legal norms and the problems and ways of their elimination.

If you leave the common understanding of criminal offences, as social and dangerous acts, then look pretty blurred the boundaries between the notion of crimes and misconduct.

The legislator is not conducted no clear difference between the notion of crimes and misconduct. The criterion of delimitation of minor crimes and criminal misconduct are essentially serving only the difference in the amount of penalties for these acts that in the conditions of economic processes, certainly can not be sufficiently stable. When trying to gain or humanization of responsibility in the form of fines for certain criminal offences, as the situation will change and the degree of gravity of the criminal offence, and hence its concepts can "migrate" from criminal misconduct to the offense, or vice versa. This much can be difficult as the logic of the legal norms and the practice of their application.

The law should clearly name the means of obtaining evidence and carefully regulate the procedure for their application in order to ensure both the receipt of reliable evidence and to ensure the principle of proportionality and protection of human rights and freedoms. The legislator should name some new forms of evidence that may be appropriate, it is important to prescribe in the law the procedure for the use of new forms.

The formation of the Institute of criminal misconduct took place without the necessary for a democratic society large-scale decriminalization criminal acts which created would be able to save criminal repression and law enforcement costs. More widespread introduction of the investigatory and judicial practice of the Institute of criminal misconduct and procedures of inquiry requires the provision of a clear legal certainty. Novelty concerning the fundamental principles of criminal law, and thus in need of development as the newest criminal-law doctrine, and the drafting of the new Criminal Code of Ukraine.

A broader introduction into the investigative and judicial practice of the Institute of Criminal Misconduct and Inquiry requires a clear legal certainty of the concepts and procedures of evidence law. Each of the statutory forms of evidence collection in the conduct of the inquiry must be consistent with the principles of criminal procedure and general norms of evidence law, concepts of admissibility of evidence and standards of proof, as well as a carefully prescribed procedure for conducting such actions in order to ensure the balance of private and public interests. Such a procedure should ensure compliance with the principle of proportionality in the use of coercion, proper documentation of the evidence collection process and create guarantees for obtaining reliable evidence.

Keywords: legal certainty, the inquest, criminal misdemeanors, procedural forms of inquiry.

Постановка проблеми. Процесуальна форма дізнання, яка в сучасному кримінальному процесі України отримала регламентацію в окремій главі 25 КПК України («Особливості досудового розслідування кримінальних проступків»), незважаючи на важливість такої процедури, ще не в повній мірі відповідає вимогам принципу юридичної визначеності щодо окремих приписів доказового права, потребує глибокого доктринального аналізу крізь призму заса-

ди верховенства права та стандартів допустимості доказів та доказування поза розумним сумнівом.

Актуальність теми дослідження. Спроба запровадити особливу процедуру доказування при провадженні дізнання щодо кримінальних проступків, показує наявність багатьох проблем забезпечення верховенства права, що лежать в площині недосконалості юридичної визначеності законодавчих новел, їх неповності і не достатній системності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує на увагу дослідників як до проблем доказового права взагалі, так і до питань доказової діяльності при провадженні дізнання щодо кримінальних проступків [1-16]. Між тим, існуючі публікації не вичерпують всю складну проблему, а швидше утворюють фундаментальну базу для її подальшого дослідження.

Метою даної роботи є визначення ймовірних шляхів підвищення юридичної визначеності та ефективності доказової діяльності при провадженні дізнання щодо кримінальних проступків.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Дізнання – це основана на законі розшукова, доказова та правозастосовна діяльність наділених процесуальними повноваженнями посадових осіб спеціальних підрозділів дізнання чи слідства, або визначених в законі правоохоронних органів, уповноважених здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, яка спрямована на виявлення, попередження, запобігання, розкриття та розслідування кримінальних проступків, перевірку заяв і повідомлень про кримінальні проступки, всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин події, що містить ознаки кримінального проступку, захист прав і свобод людини, прийняття законних та обґрунтованих рішень для розв'язання задач кримінального процесу. [14, с. 658-659].

Ст. 298 КПК України в новій редакції передбачає, що «досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цієї глави».

Стаття 298¹ КПК України («Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки), незважаючи на наявність визначеного в законі загального поняття доказів та його видів («джерел»), містить такі приписи:

«1. Процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 цього Кодексу, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора».

В реальності доказової діяльності, з урахуванням загальних норм доказового права, указані тут матеріали, залежно від безпосереднього чи опосередкованого фіксування події злочину, можуть відноситись або до документів, або до речових доказів. Думається, що тут ми маємо справу з відсутністю чіткої доктрини та формуванням штучних концептів, які не узгоджені з цілісною системою доказового права та теорією доказів. Наявність загальних норм доказового права, уже закріплених в КПК України, свід-

чить про відсутність потреби в формуванні окремих концептів нових джерел доказів взагалі, і щодо дізнання, зокрема, тим більше, немає потреби в запровадженні таких нечітких для розуміння новел.

Ч. 3 ст. 214 КПК України передбачає, що «для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути:

- 1) відібрано пояснення;
- 2) проведено медичне освідування;
- 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей».

Відповідно ст. 300 КПК України надає дізнавачу, окрім повноваження на провадження визначених в законі слідчих дій, право відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженні щодо вчинення кримінальних проступків, чи мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

В доказовому праві мало визначити, що може стати доказами, а й запровадити виважену процедуру отримання доказових матеріалів, яка відповідала б конституційним засадам та доктрині доказового права, давала б можливість визначитись в питаннях допустимості отриманих доказів. Зазначимо, що відповідно до ст. 19 Конституції України «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Без юридичного визначення процедури здобуття доказів, неможливо визначитись з допустимістю доказів, а відтак спроби формувати види доказів без закріплення в законі процесуальної форми їх здобуття стають юридично нікчемними. [14, с. 660].

Сенс запровадження такої особливої форми досудового провадження як дізнання – розвантаження слідства і спрощення процедури розслідування проступків, які не несуть значної суспільної небезпеки, досягнення як процесуальної економії, так і зосередження зусилля професійних слідчих та детективів на протидії тяжким злочинам, забезпечення ефективного їх досудового розслідування.

Дізнання мислилось в багатьох законодавчих концепціях як діяльність саме оперативних та інших

органів підрозділів поліції, які мали свої інформаційні джерела і можливості швидкого реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення.

Законодавчими новелами схоже ця концепція не сприйнята, а запроваджено дізнання спеціальними суб'єктами правоохоронних органів, які можуть стати замало професійними, і замало долученими до інформаційних можливостей, щоб ефективно виконувати завдання кримінального процесу.

Дізнавач відповідно до п. 41 нової редакції ст. 3 КПК України, – це службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків».

Такай концепт потребує внесення змін до низки законів до правоохоронних органів, де в їх структурі буде передбачені підрозділи дізнання.

Штучною є конструкція, якою дізнавачу делегується як традиційні права слідчого «проводити огляд місця події, обшук затриманої особи» так і нові засоби отримання доказів, які слідчому не надані «вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку» тощо.

Проблематичним з огляду на принцип пропорційності є закріплення за дізнавачем права проводити «негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених цим Кодексом». А також отримувати докази засобами і формами, які раніше не були закріплені в законі.

Проаналізувавши чинний КПК України та підсумовуючи основні висновки проведених досліджень, можна виокремити основні завдання спрощеного провадження: процесуальна економія (скорочення часу, сил і засобів, що використовуються для вирішення частини кримінальних проваджень і вивільнення їх для провадження в найбільш складних провадженнях); наближення моменту покарання винуватого до часу вчинення злочину з метою посилення профілактичного впливу процедури судочинства та кримінального покарання; забезпечення швидкості судочинства з метою найкращого вирішення завдань кримінального провадження, а також необхідність забезпечення для обвинуваченого мінімальної тривалості перебування в цьому невідзначеному становищі, для потерпілого – найбільш швидкого відновлення його порушених прав, а для свідків – мінімуму незручностей, пов'язаних з необхідністю виконання відповідних обов'язків перед державою.

У доказовому праві помітні такі основні його вади: а) штучне відтермінування доказової діяльності в часі, що не забезпечує належної фіксації події злочину та вивчення усієї можливої доказової картини; б) доктринально хибне закріплення поняття та видів доказів; в) заплутаність концепту допус-

тимості доказів; г) запровадження в доказове право угоди про визнання вини як «цариці доказів»; д) бюрократизація процедури доказової діяльності. [8, с. 280].

З одного боку, варто зазначити, що незважаючи на те, що законодавець переслідував публічно корисну мету – розширити процесуальні форми і можливості доказування при провадженні дізнання, зважаючи на логічно скорочені строки такої форми досудового провадження, засоби реалізації такої мети не були системно узгоджені з цілісною доктриною доказового права та добавили нових колізій в процесуальному праві. Варто лише згадати, що згідно ч. 8 ст. 95 КПК України, «сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб, за їх згодою, пояснення», «які не є джерелом доказів». Ну як можна пропонувати отримувати пояснення від громадян, які заздалегідь поставлені тим же законодавцем в положення матеріалів, які не можуть мати значення доказів? Чи як можна забороняти використовувати як докази те, що уже зібрано як докази та відповідає вимогам належності до справи, допустимості та достовірності? Чи потрібні новації заради самих новацій? Чи може варто забезпечити уніфікацію концептів та приписів доказового права незалежно від форм і стадій кримінального провадження?

З іншого боку, – як слушно зауважує В. М. Тертишник, – приписи ч. 2 ст. 298¹ КПК України про те, що пояснення осіб, результати медичного освідчування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів та матеріали фото- і кінозйомки та відеозапису, отримання в порядку дізнання щодо кримінальних проступків, «не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора», не відповідають конституційному концепту допустимості доказів, викладеному в ст. 62 Конституції України про те, що «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях». Відтак, отримані законним шляхом докази, є доказами незалежно від наявності чи відсутності ухвали слідчого судді щодо дозволу на їх використання як доказів. Приписи процесуального закону лише тоді мають цінність і варті до виконання, коли спрямовуються на виконання завдань кримінального процесу створюючи належну і достатню систему стримувань і противаг проти можливих помилок чи зловживань, а не породжуючи форму заради самої форми, яка уже сама несе в собі можливість довільного розсуду (дозволити чи не дозволити) та окрім надлишкової бюрократії створюю додаткові корупційні ризики. В решті-решт питання про допустимість тих чи інших доказових матеріалів як доказів має вирішувати суд в змагальному судовому процесі. [14, с. 260-261].

Закріплення права «відбирати пояснення» не скоореговане з іншими нормами КПК України.

По-перше, закон не прописав, яким чином можна отримувати пояснення, які права у особи, що згодна давати пояснення тощо.

По-друге, згідно ч. 8 ст. 95 КПК України, «сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб, за їх згодою, пояснення», але чомусь ця норма закінчується фразою «які не є джерелом доказів».

Думається, що з урахуванням доктрини доказового права, варто підтримати пропозиції вчених та визнати доречною як для захисника, так і для дізнавача застосування ними особливого порядку отримання вербальної від особи на стадії дослідчого провадження, такої як процедури інтерв'ю, роз'яснюючи особам їм положення ст. 63 Конституції України, та фіксувати хід і результати опитування шляхом технічного документування. [15, с. 222]. Саму процесуальну форму інтерв'ю варто розробити з урахуванням вітчизняних принципів права та досвіду застосування аналогічних інститутів у зарубіжних країнах, наприклад, у Норвегії. [9].

Закріплення у законі права «проводити медичне освідування потребує, з одного боку, визначитись, чим медичне освідування відрізняється від судово-медичного освідування та слідчого освідування (за участю спеціаліста), а з іншого боку – регламентації даного заходу. Вважаємо за доцільне в КПК України окремо регламентувати єдині для слідчого та дізнавача процедури освідування, медичного освідування та судово-медичного освідування.

Важливою умовою якості закону є єдність та виваженість процесуальної форми. Закон має чітко назвати засоби отримання доказів та виважено регламентувати процедуру їх застосування з тим, щоб забезпечувати як отримання достовірних доказів, так і забезпечити принцип пропорційності та захист прав і свобод людини. Законодавцю мало назвати якісь нові форми отримання доказів, які можуть бути і доречними, важливо прописати в законі порядок застосування нових форм.

Формування інституту кримінальних проступків потребує чіткої правової визначеності вживаних концептів та процедур доказування при провадженні дізнання.

Закріплюючи право дізнавача «знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису», закон має визначити процедуру даних дій, по меншій мірі по прикладу слідчого огляду, визначити права особи, показання приладів якої фіксуються, межу предмету такої дії та передбачити, яким документом має фіксуватись така дія.

Закріплюючи таку новелу як право дізнавача «вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або

огляду речей», законодавець ще раз нагадує про дуже складну проблему можливості провадження слідчих дій до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Дозволяючи такі дії, законопроект не враховує того, що закон чітко не назвав права проваджувати затримання до початку кримінального провадження, а тим самим залишив проблематичним і вилучення при цьому речей і документів у затримуваного. Існує ціла складна конкуренція правових норм процесуального права, яка потребує законодавчого розв'язання.

Безумовно, законодавець піклується про створення умов для збереження усієї доказової інформації, яка існує на найбільш вразливому дослідчому процесі. Але тут накопичився «цілий клубок» старих та доповнених новими опусами проблем. Перш за все, на нашу думку, поряд із слідчим оглядом варто окремо регламентувати в якості дозволеної до початку кримінального провадження слідчої дії таку процесуальну форму отримання доказів як «Витребування та отримання добровільно виданих документів, предметів та інших джерел інформації».

Разом з тим, у рамках досудового слідства варто відновити процедуру отримання доказів, відому раніше як «виїмка».

Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, з урахуванням сучасних відео-,регістраторів, камер відеоспостереження та інших технічних засобів й інформаційних технологій можуть мати вкрай важливе, а часто і незамінне доказове значення при з'ясування обставин дорожньо-транспортних пригод та розкриття інших кримінальних правопорушень. Такі доказові матеріали доцільно розглядати в рамках більш широкого поняття – результати технічного документування, закріплюючи в законі даний концепт в якості окремого виду доказів. [14, с. 660].

Аналіз визначеної законом процесуальної форми дізнання відносно кримінальних проступків, показує наявність багатьох правничих проблем, які лежать як в аспектах якості закону, зокрема щодо забезпечення верховенства права, так і в аспектах формування, організації та вад недостатньої професійної підготовки до складної процесуальної діяльності задіяних у здійсненні дізнання підрозділів правоохоронних органів.

Правова визначеність передбачає формулювання в законі чітких, однозначних і зрозумілих правових приписів, за яких забезпечується легкість та доступність з'ясування змісту права і юридично забезпечену можливість скористатись цим правом, передбачуваність застосування правових норм, а встановлювані законом обмеження будь-якого права повинні базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки [14, с.38].

Європейський суд з прав людини (рішення від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти Украї-

ни) зазначає, що «закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформованим з достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними – за потреби, за відповідної консультації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія».

Запроваджувана процедура дізнання не узгоджена ні з доктриною, ні з законодавчими приписами існуючого доказового права. Так, в новій ст. 40-1 КПК України пропонується дізнавачу при здійсненні дізнання надати додаткові права, неприйнятні навіть слідчому, а саме «вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання». Окрім того, що названі засоби збирання доказів не відповідають принципу юридичної визначеності, за певних умов вони стають просто юридичною фікцією.

В доктринальному і правозастосовному аспектах, в разі виведення ряду кримінально-карних діянь з концепту «злочин» але залишення їх в правовому полі кримінального права, залишаються питання щодо забезпечення існуючих гарантій прав і свобод людини при запроваджуваній процедурі дізнання.

Підтримуємо пропозицію вчених, доповнити інститут доказового права КПК України нормою такого змісту: «Фактичні дані, отримані шляхом здійснення оперативно-розшукових дій, антикорупційних заходів, діяльності щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, митних та інших передбачених законом адміністративних чи цивільно-процесуальних процедур, можуть використовуватися в кримінально-

процесуальному доказуванні за умови, що з'ясовано й може бути перевірено джерело і спосіб їх здобуття, фактичні дані отримані без недопустимого втручання в гарантовані Конституцією України права і свободи громадян, не є «плодами отруйного дерева» чи даними, отриманими в умовах провокації злочину, такі здобуті фактичні дані відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності». [8, с. 293].

Висновок. Більш широке запровадження в слідчу і судову практику інституту кримінальних проступків та дізнання потребує забезпечення чіткої юридичної визначеності концептів та процедур доказового права, узгодження їх з конституційними принципами правосуддя взагалі, і принципом верховенства права, зокрема, згідно одно з постулатів якого «закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй». Кожна з передбачених законом форм збирання доказів при провадженні дізнання має бути узгоджена з принципами кримінального процесу та загальними нормами доказового права, концептами допустимості доказів та стандартами доказування, а також ретельно прописана процедура провадження таких дій так щоб забезпечувати баланс приватних і публічних інтересів, дотримання принципу пропорційності при застосування примусу, передбачати належне документування процесу збирання доказів та створювати гарантії забезпечення отримання достовірних доказів.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці концептуальної моделі інституту дізнання та окремої глави КПК України, присвяченої досудовому провадженню в формі дізнання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власова Г. П. Співвідношення кримінальних процесуальних проваджень та диференціації кримінальних процесуальних форм. Науково-інформаційний вісник «Право». 2015. №11. С. 153-158.
2. Дмитрук, М. Кримінальний проступок : правова природа та ознаки: монографія. Одеса: Юрид. л-ра, 2014. 221 с.
3. Карпов Н. С. Проведення скороченого судового розгляду у кримінальному процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2014. № 10-2. С. 104-106.
4. Корж В. П. Проблеми усунення юридичних колізій в окремих положеннях Кримінального процесуального кодексу України. Вісник Академії адвокатури України. 2014. том 11, число 1(29). С. 62-69.
5. Крапивін Є. Кримінальні проступки: панацея від дрібних злочинів, чи обмеження прав? URL: https://lb.ua/blog/evgen_krapivin/400068_kriminalni_prostupki_panatseya_vid.html
6. Петков С. В., Журавльов Д. В., Дрозд О. Ю., Дрозд В. Г. Поняття та особливості досудового розслідування кримінальних проступків. Актуальне законодавство та судова практика. К.; ЦУЛ. 2021. 344 с.
7. Петков С. Кодекс про публічний порядок: необхідність розробки та прийняття. Обозреватель. URL: <http://my.obozrevatel.com/life/52083-kodeks-pro-publichniy-poryadok-eobhidnist-rozrobki-ta-prijnyattya.htm>
8. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення). / В. М. Тертишник, Д. В. Каменський, О. Г. Кошовий, М. В. Корнієнко, О. І. Тертишник, В. В. Ченцов; за заг. ред. доктора юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2021. 346 с.
9. Процесуальне інтерв'ю – альтернатива традиційному допиту. URL: https://lb.ua/world/2018/01/19/387543_realnaya_alternativa_doprosu.html
10. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні спрощених та інших особливих форм і режимів кримінального провадження. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. №6. Т. 1. С. 133-135.
11. Сачко О. В. Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження. Монографія. Дніпропетровськ: Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара; Ліра ЛТД, 2018. 404 с.
12. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / К. В. Антонов, О. В. Сачко, В. М. Тертишник, В. Г. Уваров / За заг. ред. д. ю. н., професора В. М. Тертишника. – Київ: Алерта, 2015. – 294 с.
13. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. Київ: Алерта, 2014. 420 с.

14. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 17-те, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2020. 1088 с.

15. Тертишник В. М. Правнича допомога та захист у кримінальному процесі: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., академіка НАН України Ю. С. Шемшученко. Київ: Алерта, 2018. 480 с.

16. Хавронюк М. І. Кримінальні проступки: Науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. Київ: ВД Дакор, 2020. 266 с.